

A KÁPOLNÁK MINT SZENT HELYEK

BEVEZETÉS

A szent helyek, mint kápolnák, azaz kisebb egyházi épületek, melyek gyakran egy helyiségből állnak össze, és magán vagy nyilvános istentiszteleti ájtatosságokra alkalmas, de mégsem istentiszteletre vannak szánva.

A kápolnák eredete igen régi és a gyökerei szinte a kereszténység kezdeteire nyúlnak vissza.¹ Megkülönböztettek nyilvános, félig-nyilvános és magánkápolnákat.

NYILVÁNOS ÉS FÉLIG NYILVÁNOS KÁPOLNÁK A HATÁLYOS KÓDEX ELŐTT

A nyilvános kápolnák az oratoria publica, azok a helyek, melyekben joga van minden hívőnek részt venni. A 17-es Kódex így határozza meg: „Oratoria publica eodem iure quo ecclesiae reguntur.”²

A nyilvános kápolnákra ugyanazon jogszabályok állnak fenn, mint a templomokra vonatkozóan. Régen a kápolnákat úgy különböztették meg, hogy nyilvános-e vagy sem, hogy megtekintették a bejáratát. Ha a bejárata az utcára nyílt, akkor a kápolna többnyire nyilvános volt. A későbbiekben ez nem volt ilyen egyértelmű, hisz voltak olyan esetek, mikor egy kerten, lépcsőn vagy épületen keresztül jutott el az ember a kápolnához.

A nyilvános kápolnák használatát tekintve, minden liturgikus cselekmény végezhető úgy, mint a templomokban, kivéve azokat, melyek a plébániákhoz kötöttek és a rubrikák másként szabályozzák.

A kápolnák másik csoportja a félig nyilvános kápolnák, az úgynevezett oratoria semipublica.³ A nyilvános és magánkápolnák között helyezkedik el, mely egy intézet, társulat vagy magánszemély tulajdonában áll, aki nyilvános használatot engedélyez.⁴ A 17-es Kódex a következő kánonokban tárgyalja 1192-es és az 1193-as az 1265. kánon. 1192-es kánonban kifejti, hogy csakis a helyi ordinárius engedélyével állítható és szentelhető fel kápolna, de kifejezetten csak akkor, ha az ordinárius meggyőződött a kápolna szükségességéről, illetve berendezésének méltóságáról. Továbbá kifejti a kánon, hogy világi célokra át nem alakítható a helyi ordinárius engedélye nélkül. Az 1193-as kánon kifejti, hogy minden egyházi szertartás végezhető benne, hacsak a rubrikák nem tiltják,

1 Szinte kizárólagosan megegyezik a temetők és a templomok leírásával, kialakulásával, hiszen hidat képez a két hely között, még funkciójában is.

2 1191. 1.

3 A püspökök és a bíborosok magánkápolnái ilyennek számítottak.

4 Dr. MIHÁLYFI Ákos: *Nyilvános Istentisztelet*, Szent István Társulat, Budapest 1933. 185.

illetve a helyi ordinárius másként nem rendelkezik. Ha nincs az istentiszteleti alkalmakra különleges megszorítás, akkor több mise is bemutatható, és a hívők közössége is minden kötelezettségének eleget tehet a miselátogatást illetően. Ha állandó rendszerességgel mutatnak be istentiszteletet, illetve a kápolna világi vagy szerzetespapok vezetése alatt áll, a püspök megengedheti az Oltáriszentség állandó őrzését, míg más, félig nyilvános kápolnában csak a Szentszék engedélyével őrizhető az Oltáriszentség.⁵

MAGÁNKÁPOLNÁK A HATÁLYOS KÓDEX ELŐTT

A kápolnák harmadik csoportja az oratoria privata seu domestica vagyis a magánkápolnák. A 17-es Kódex 1194-1196-os kánonjai foglalkoznak a magánkápolnákkal. A magánkápolna jól elkülönített helyen van, ahova nincs mindenkinek szabad bejárási joga, de viszont hordoz bizonyos kötöttségeket, illetve előírásokat, mint a többi kápolna. A magánkápolnát általában magánházakban, lakásokban állítják fel, bizonyos személyek vagy családok használatára kellően indokolt esetekben.

A hálósoba kivételével a magánkápolna a lakás bármelyik részében felállítható, megfelelő felszereléssel biztosítandó és hozzá illő bútorzattal ellátandó. Más célokra nem szabad használni, amíg őrzi kápolna jellegét. Ugyanakkor viszont fölszerelésében és a kápolnának kijáró megáldásban nem részesülhet, mert bármikor megszüntethető és a helyiség profán célra visszaállítható, ugyanakkor viszont megáldható házszenteléskor, a házszentelésnél használt formulával. A 17-es Kódex 1194-es kánonja szerint rendkívüli esetben egy mise mondása átmenetileg „per modum actus” a püspök engedélyével naponta elmondható.⁶ Fontos azonban, hogy mielőtt megadja az engedélyt, utánajárjon a kápolna felszereltségét illetően.

Az Oltáriszentség folyamatos vagy rendkívüli őrzésére nincs lehetőség, erre engedélyt csak a pápa adhat, de azt is kivételes helyzetekben. Ugyanez vonatkozik a különféle szentelmények és egyéb egyházi szertartások megtartására is: barkaszentelés, gyertyaszentelés, balázsáldás és egyéb körmenetek, ájtatosságok.⁷ Kivételt képez a házasság szentségének a kiszolgáltatása, mely fontos okból bárhol elmondható, sőt még a házasságkötés alkalmából celebrált nászmisét is meg lehet tartani.

Ide tartoznak még azon kápolnák is melyek a temetőben lettek létesítve, illetve állítva egyes személyek, családok sírboltjai fölé, vagy temetkezés céljából: „Aediculae in coemeterio a familiis seu personis privatis ad suam sepulturam erectae sunt oratoria

5 Vö. Uo. 185. Vö. *Magyar Katolikus Lexikon VI. Kötet*, Szent István Társulat, Budapest 2001. 148.

6 A 17-es Kódex 1195-ös kánonja szerint a magánkápolna misézésére csak a pápa adhat engedélyt, de a püspöknek delegálhatja a hatalmat. A pápai engedély alapján csak egy csendes mise mondható el szükség esetén naponta a kápolnában. Nagyobb ünnepnapok alkalmával kivételesen semmilyen mise sem mondható el. Ilyen napok: Karácsony, Vízkereszt, Nagycsütörtök, Húsvétvasárnap, Áldozócsütörtök, Pünkösdvásárnap, Úrnap, Szeplőtelen Fogantatás, Gyümölcsoltó, Nagyboldogasszony, Szent József, Szent Péter és Pál, Mindenszentek, a templom címének és védőszentjének ünnepe. Viszont azok az ünnepnapok már nem vonatkoznak e tilalomra, melyeket X. Pius eltörölt.

7 17-es CIC 1195/1.

privata.”⁸ Bizonyos esetekben ezen kápolnák összességében véve, nagyobb joggal vannak felruházva, mint a magánkápolnák, hiszen a püspök vagy helyi ordinárius engedélyével akár egy vagy több mise is bemutatható naponta, tartós jelleggel. Az 1249-ik kánon szerint nemcsak bemutatható a legszentebb liturgia, hanem mindenki eleget tehet vasárnapi vagy más ünnepi mise hallgatásának.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a Szentszék kivételes esetben bizonyos személyeknek, egyházi méltóságoknak, mint protonotáriusoknak megadhatja az engedélyt, hogy magánkápolnát állítsanak fel saját lakásukban - a már fentebb felsorolt ünnepeket kivéve - a rokonok, segítők és egyéb lakók jelenlétében szentmisét mutassanak be, melyet az illetékes ordinárius illetve megyéspüspök vizitálhat.

BELSŐ-ZÁRT KÁPOLNÁK A HATÁLYOS KÓDEX ELŐTT

A belső-zárt kápolnák kialakításánál is azok a jogok és gyakorlatok valósulnak meg, mint az összes többi kápolna létesítésénél. Ez azt jelenti, hogy ahhoz, hogy kápolna, mint istentiszteleti hely létesülhessen, az illetékes ordinárius engedélyére van szükség. Ez az illetékes ordinárius lehet a helyi ordinárius, vagy pápai jogú klerikusi, szerzetesi intézmények és az apostoli élet társaságának nagyobb előljárói, vagy táborig ordinárius. Mindegyik a saját illetékességi határain belül rendelkezhet, s az engedély megadása előtt meg kell bizonyosodni e célra való alkalmasságot illetően. Erről az illetékes ordinárius személyesen vagy mások által győződik meg. Fontos szem előtt tartani, hogy amennyiben az ordinárius engedélyezte a kápolna létesítését, akkor azt nem szabad más, profán célra használni.

Fontos megemlíteni, hogy ezen kápolnák csak akkor válnak szent helyé, ha törvényesen megáldják, egyébként csak istentiszteleti hely marad, mely bármikor megszüntethető. Ilyen kápolnák létesítése önmagában nem ad semmi jogot ahhoz, hogy ott szentmisét mutassanak be, ugyanis ehhez a helyi ordinárius engedélye szükséges, amit lehet szóban és írásban is megadni, de célszerűbb írásban birtokolni, megjelölve annak hatályát. Az Oltárszentség őrzése is külön engedélyhez kötött. Az előírások és engedélyek megegyeznek a magánkápolnák előírásaival.⁹

ÖSSZEFOGLALÓ

A 17-es Kódex a kápolna használatát időben redukálja függetlenül attól, hogy nyilvános, félig nyilvános, zárt vagy magánkápolnáról beszélünk. Persze a nyilvános kápolnák nagyobb engedéllyel és hatáskörrel rendelkeznek, de bizonyos esetekben ott is tiltva vagy korlátozva van az istentiszteleti alkalom, azaz a liturgikus ünneplés. A 17-es Kódex 1195-ös kánonja szerint a magánkápolna misézésére csak a pápa adhat engedélyt, de a püspöknek delegálhatja a hatalmat. A pápai engedély alapján csak egy csendes mise mondható

⁸ 17-es CIC 1190.

⁹ Lásd bővebben a Magán kápolnák cím alatt.

el szükség esetén, naponta a kápolnában. Nagyobb ünnepnapok alkalmával kivételesen semmilyen mise sem mondható el. Ilyen napok: Karácsony, Vízkereszt, Nagycsütörtök, Húsvétvasárnap, Áldozócsütörtök, Pünkösdvásárnap, Úrnap, Szeplőtelen Fogantatás, Gyümölcsoltó, Nagyboldogasszony, Szent József, Szent Péter és Pál, Mindenszentek, a templom címének és védőszentjének ünnepe. Viszont azok az ünnepnapok már nem vonatkoznak ezen tilalomra, melyeket X. Pius eltörölt.

Az Oltáriszentség folyamatos vagy rendkívüli őrzésére nincs lehetőség, erre engedélyt csak a pápa adhat, de azt is kivételes helyzetekben. Ugyanez vonatkozik a különféle szentelmények és egyéb egyházi szertartások megtartására is: barkaszentelés, gyertyaszentelés, balászáldás és egyéb körmenetek, ájtatosságok.¹⁰

NYILVÁNOS KÁPOLNÁK A HATÁLYOS KÓDEX SZERINT

A kápolnákkal kapcsolatban a hatályos kódex 7 kánont tartalmaz, azaz az 1223–1229-ig bezárólag. A kápolna jelenlegi fogalma nagyjából tükrözi a korábbi egyházfegyelem félig nyilvános kápolna fogalmát. A kápolna vagy latinul oratorium az a hely, ami egy közösség vagy a hívők egy összegyűlő csoportja számára létesült a helyi ordinárius által. A templom tehát olyan szent hely, melyet felszenteléssel vagy megáldással változtatnak át. Így nem kell, hogy szükségképpen az legyen a hatályos törvény szerint, csak ha áldás révén szánták istentiszteleti helynek. Több helyen találhatunk kápolnát, elsősorban szemináriumokban, szerzetesházakban, kórházakban, börtönökben, laktanyákban, hájón, árvaházakban.¹¹

Ha a kápolna valamely közösség tagjai számára van kifejezetten létesítve, akkor csak a helyi elöljáró engedélyével léphetnek be mások. A helyi elöljárónak nincs semmilyen kötelezettsége, hogy megadja az engedélyt az idegenek számára, tehát bármikor megtagadhatja azt.

A helyi ordinárius csakis akkor járul hozzá a kápolna létesítéséhez, ha előbb megnézte személyesen vagy más által a kápolnának szánt helyet, s megfelelőnek találta, mind a berendezést illetően, mind az épületet illetően. Fontos azonban megjegyezni, hogy az engedély nem avatja önmagában szent helyé a kápolnát, viszont megengedetté teszi annak használatát istentiszteleti cselekményre. Amennyiben viszont az ordinárius úgy rendelkezik, hogy az engedély mellett föl is szenteli vagy meg is áldja, akkor valóban megszentelt helyé válik.

Az illetékes ordinárius lehet helyi ordinárius vagy pápai jogú klerikusi intézménynek és az apostoli élet társaságának nagyobb elöljárója, vagy tábori ordinárius, persze mindegyik a saját illetékessége határain belül.¹² Amennyiben az illetékes személy, legyen az ordinárius vagy valamely intézmény nagyobb elöljárója, mely joghatósággal rendelkezik és engedélyezte a kápolna létesítését, úgy azt nem szabad profán célra használni,

¹⁰ 17-es CIC 1195/1

¹¹ Vö. KUMINETZ G.: *Az Egyház megszentelő feladata IV.* 2005. 105-106.

¹² Vö. Uo. 105.

még akkor sem, ha nincs felszentelve vagy megáldva. Az 1225. kánon kimondja, hogy törvényesen létesített kápolnában minden szertartás, azaz istentiszteleti szertartás végezhető.¹³ Ez egy olyan alapelv, amit korlátozhat az egyetemes és a részleges jog is, vagy a helyi ordinárius rendelkezése. A jog korlátozhatja a kápolnában folyó szertartásokat, amikor a plébános sajátos kötelezettségeiről beszél az 530. kánon alapján, mely szerint a plébánosnak van megbízatása: a keresztség kiszolgáltatására, a házasságkötésnél való közreműködésre, ünnepélyes áldás adása a templomon kívül, az ünnepélyes eucharisztia végzése vasárnap és parancsolt ünnepeken. Azonban a liturgikus jog tiltja a nagycsütörtöki utolsó vacsora mise végzését.

Összefoglalva tehát elmondhatjuk, hogy a kápolnában a következő szertartások engedélyezettek, ha nincs megáldva: keresztség kiszolgáltatása, gyóntatás, házasságkötés, a szent rendek kiszolgáltatása, temetés, misézés. Amennyiben meg van áldva, akkor még az eucharisztia állandó őrzése, melyből következik továbbá a szentségimádás.

MAGÁNKÁPOLNÁK A HATÁLYOS KÓDEX SZERINT

A hatályos Kódex mindössze négy kánont szentel a magán- vagy házi kápolnáknak. Sajátossága a *sacellum privatum*nak, hogy egyetlen vagy több személy használatára van rendelve, de bizonyos feltételek alatt be lehet engedni más személyeket is.

Az 1226-os kánon alapján létesíthetők magán-, illetve házi kápolnák, amelyek szintén istentiszteleti helynek minősülnek, egy vagy több természetes személy javára. Létrehozásuknál itt is szükséges a helyi ordinárius engedélye. Be lehet engedni az istentiszteletre más személyeket is, az érintett személy engedélyével. Csak akkor válik ténylegesen szent helyé, ha azt a liturgikus előírásoknak megfelelő módon megáldják, máskülönben csak istentisztelet bemutatására alkalmas hely.¹⁴ A magán-, házi kápolna engedélyezésével még nincs engedélyezve az ottani istentisztelet végzésének a joga is, mert ahhoz az illetékes megyéspüspök engedélye szükséges, mint ahogy az Eucharisztia őrzéséhez is.

A 1227-es kánon előírása szerint az ordináriusnak jogában áll létrehozni maga számára házi kápolnát. Bármelyik püspök hozhat létre ilyen kápolnát, legyen az kiérdemesült, egyházmegyés, címzetes, kinevezett vagy felszentelt. Nincs szükség a helyi ordinárius engedélyére. Ez a püspöki magánkápolna ugyanazokkal a jogokkal rendelkezik, mint egy kápolna.

A magán-, házi kápolnák, akár meg vannak áldva, vagy fel vannak szentelve, vagy sem, kötelező mindenképpen, hogy csakis istentiszteleti célra tartsák fenn, és minden házi használatától mentesek legyenek.

13 „A törvényesen létesített kápolnában minden szent szertartás végezhető, hacsak egyes szertartások a jog vagy a helyi ordinárius rendelkezése folytán kivételt nem képeznek, illetve ha a liturgikus szabályokkal nem ellenkezik.” 1225. kánon.

14 Ugyanis a 932-es kánon kimondja, hogy az eucharisztikus áldozatot szent helyen vagy legalább megáldott helyen mutassuk be, hacsak a szükség mást nem kíván. Ilyenkor az asztal legyen terítővel mindig leterítve és korporálé is legyen rajta.

ÖSSZEFOGLALÓ

Az új fegyelem a 17-es Kódexhez képest merőben engedékenyebb és elnézőbb. Az 1225. kánon kimondja, hogy törvényesen létesített kápolnában minden szertartás, istentiszteleti szertartás végezhető.¹⁵ Ez egy olyan alapelv, amit korlátozhat az egyetemes és a részleges jog is, vagy a helyi ordinárius rendelkezése. A jog korlátozhatja a kápolnában folyó szertartásokat, amikor a plébános sajátos kötelezettségeiről beszél az 530. kánon alapján, mely szerint a plébánosnak van megbízatása: a keresztség kiszolgáltatására, a házasságkötésnél való közreműködésre, ünnepélyes áldás adására a templomon kívül, az ünnepélyes eucharisztia végzése vasárnap és parancsolt ünnepen. Azonban a liturgikus jog tiltja a nagycsütörtöki utolsó vacsora mise végzését.

A vásár- és ünnepnapokon a hívek kötelesek szentmisén részt venni, ugyanakkor pedig a nap megszenteléséhez hozzátartozik, hogy tartózkodniuk kell mindenféle olyan munkától, melyek megakadályoznák az Istennel való szorosabb kapcsolat elmélyítését. E kötelezettség teljesítése nincs helyhez illetve időhöz kötve, sőt rítushoz sem, csak katólikus szertartású szentmisén kell részt venni az ünnep napján, helytől függetlenül, akár kápolnában, magánkápolnában vagy templomban.

A KÁPOLNÁK MEGSZENTSÉGTENÍTÉSE, ILLETVE MEGGYALÁZÁSA ÉS A SZENT JELLEGÉTŐL VALÓ MEGFOSZTÁSA ÉS AZOK HELYREÁLLÍTÁSA

A kápolnák megszenteltetésére, vagy csupán a megszüntetésére ugyanazon jogszabályok vonatkoznak, mint a templomokéra. A hatályos Kódex mindössze három kánonban fejt ki ezen cselekményeket és azok hatását az adott szent helyekre. Az 1210-es kánonban leírja, hogy mik azok a cselekmények, melyeket alkalmazhatnak és melyek megengedettek, ugyanakkor pedig kitér arra is, hogy a helyi ordinárius bizonyos esetekben megengedheti a hely más jellegű használatát is, ha az nem ellenkezik a hely szakralitásával. Sajnos a jelenlegi tendencia azt mutatja, hogy ez a használati mód, illetve az engedély egyre inkább kitolódik, és a szakralitás teljes figyelmen kívüli hatása érvényesül, mind a kápolnák, mind pedig a templomok használatában. A profán használatra került kápolnák többsége, sajnos nem kerül újbóli megáldásra, vagy ha igen, akkor is

¹⁵ „A törvényesen létesített kápolnában minden szent szertartás végezhető, hacsak egyes szertartások a jog vagy a helyi ordinárius rendelkezése folytán kivételt nem képeznek, illetve ha a liturgikus szabályokkal nem ellenkezik.” 1225. kánon.

javarészt ökumenikus jelleggel való használatba,¹⁶ ezzel csorbítva azt a lehetőséget, hogy Oltárszentséget tartós jelleggel lehessen őrizni az adott kápolnában.¹⁷

Az 1211-es kánon a szent helyeken végbement súlyos és igazságtalan cselekményekről szól, mely a híveket megbotránkoztatja, s mely az illetékes ordinárius feladatkörébe tartozik, hogy eldöntse, hogy továbbra is szabad-e istentiszteleti tevékenységet folytatni, vagy a cselekedetek annyira ellentétesek voltak, hogy a hely szakralitásával össze nem egyeztethetők, ezért vagy újra kell szentelni, illetve megáldani, vagy a liturgikus könyvekben előírt módon megfelelő bűnbánati liturgia keretében helyre kell állítani az okozott kárt. Az 1212-es kánon a szent helyek felszenteltségének, illetve megáldottságának elvesztéséről ír, mely akkor következik be, ha ezek a helyek nagyrészt romba dőlnek, vagy ha az illetékes ordinárius határozata által, profán használatba kerülnek tartós jelleggel vagy ténylegesen. Ezen állítást egészíti ki az 1213-as kánon, mely szerint az egyházi hatóság hatalmát és feladatait a szent helyeken szabadon gyakorolhatja.

*Negyela Zoltán
doktorandusz hallgató PPKE KJPI
katolikus lelkész*

16 Gyulán 1896. május 17-én dr. Berkes Sándort nevezték ki igazgatónak. Még ebben az évben jelentést tett az elmeosztály tarthatatlan állapotáról. A kórtermek zsúfoltak, rosszul fűthetők, nedvesek és penészesek voltak. Új beteg felvételére nem volt lehetőség. A hiányos ápolás és a fenti okok miatt fennálló problémákat más bajok is tetézték, néhány elmebeteg trachomát szerzett. A Kórház Bizottsága felterjesztést intézett a minisztériumba, hogy vegyék állami kezelésbe a kórházat. A miniszter ezt nem tudta teljesíteni, de segítőkészsége megmutatkozott. A 200 ágyas elmeosztály megépítését engedélyezte, ebből 250 ágyasat építettek meg, emellett új, megfelelő mellékhelységekkel ellátott konyha, nagyobb mosókonyha és kellő méretű apácalakás építését is terbe vették. Az irgalmas nővérek számát 2-vel emelték.

1898-ban az építkezéshez a kórház megkapta Gyula városától a lovarda épületét és a szomszédos Erzsébet ápodát is, telkestől. Eközben a többi osztály kibővítése is napirendre került. A minisztérium engedélyezte, de a vármegyei közgyűlés ekkor már alig szavazta meg az anyagi támogatást. Ekkor vetődött fel egy katolikus kápolna létesítésének szükségessége. Ezért egy bizottság ment 1898. VI. 25-én a nagyváradi bíboros-püspökhöz, hogy a Wenckheim és az Almásy családokkal közösen, építsen egy katolikus kápolnát, és egy káplán fizetését is vállalja magára. A bizottság sikerrel járt e tisztában, mert a kápolna építési és berendezési költségeit a bíborosnak és dr. Fábry alispánnak hathatós közbenjárására, gróf Wenckheim Frigyes és neje Krisztina, Wenckheim Géza, és gróf Wenckheim Dénes vállalják magukra, kik aztán 1899. év végére tényleg felépítik, s be is rendezik 4000 Ft-ot meghaladó költséggel. A kápolnát Schneider József gyulai építőmester tervezte. 1900-ban az egyre gyarapodó kórházban mozgalmas élet vette kezdetét. December 27-én Gróf Ferenc szentelte fel a kápolnát. A szentelés 9 órakor vette kezdetét, előbb kívül, aztán belül szentelte fel a megfelelő imák és zsolozsmák mellett. Utána a régi kápolnából áthozta az Oltárszentséget, és kezdetét vette az ünnepélyes mise, mely alatt a hívek tevékenyen részt vettek a liturgiában. A kórházi kápolnában papi szolgálatot teljesítők közül báró Apor Vilmos szolgálata kiemelkedő. A kápolna felszentelését követően a bútorzatot a gyulavári kápolna kapta meg. 1963-tól 2010-ig orvosi könyvtárként működött.

A tulajdonos megyei önkormányzat döntött a 2010-es évben a kápolna eredeti állapotában történő helyreállításáról. A felújítás előkészítési, felmérési, tervezési feladatait a katolikus egyházzal szorosan együttműködve végezték. A kápolnát 2010. november 14-én ökumenikus kápolnaként áldotta meg többek között dr. Kiss- Rigó László püspök atya, Jakab Béla evangélikus lelkész, a református lelkész és az ortodox parochus.

17 Vö. 934. és a 938. kánon

RÖVIDÍTÉSEK

CIC – Az 1983. január 25-én kihirdetett hatályos Egyházi Törvénykönyv rövidítése
CIC (1917) – Az 1917. május 27-én kihirdetett Codex iuris canonici rövidítése
CCEO – Az 1990. október 18-án kihirdetett hatályos Keleti Kódex rövidítése
can. - canon - kánon

FELHASZNÁLT IRODALOM

Az Egyházi Törvénykönyv. A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal (szerkesztette, fordította és a magyarázatokat írta ERDŐ P.), Szent István Társulat, Budapest 1985.

A Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat könyve, Szeged-Csanádi Egyházmegyei Hatóság, 1995.

BÁNK, J., *Kánoni jog II.* Szent István Társulat, Budapest 1963.

KUMINETZ, G., *Az Egyház megszentelő feladata IV.* Szent István Társulat, Budapest 2005.

LONOVICS, J., *Népszerű egyházi archaeologia*, Bécs 1857.

Magyar Katolikus Lexikon, VI. kötet, Szent István Társulat, Budapest 2001.

MAR, E., *A középkori művészet történetének kézikönyve*, Budapest 1997.

MIHÁLYFI, Dr. Á., *Nyilvános Istentisztelet*, Szent István Társulat, Budapest 1933.

Redemptionis Sacramentum Instrukció egyes megtartandó, illetve kerülendő dolgokról a legszentebb Eukarisztiával kapcsolatban, Szent István Társulat, Budapest 2004.

RENCSIK, I., *Szent helyek és szent idők az egyház fegyelmi és liturgikus életében*, in TEMPFLI, I.-VENCSER, L.,(szerk.), *Új ég és új föld. Emlékkönyv Jäger Péter 65. születésnapjára*

Sacrosanctum Concilium, in *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, Szent István Társulat, Budapest 2000.

SCHÜCH, I., *A lelkipásztorkodástan kézikönyve*, Győr 1884.

SZUROMI, Sz. A., *Egyházi Intézménytörténet*, Szent István Társulat, Budapest, 2003.

UJHÁZI, L., *Szent helyek istentiszteleti tevékenységen kívüli felhasználásának hatályos jogi szabályozása*, in *Sapientiana* 4 (2011/1).

http://www.intratext.com/IXT/LAT0813/_P3S.HTM